

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:

десетог, двадесетог и последњег
дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:

на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три
мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

Ј А Н Х У С.

„Дрва амо, још . . . још . . . садените гломачу. Пошните га горе, веж'те га за ступац; ђавоску митру удрите му на главу јеретичку — — —

„Укрешите огња, дрва потпаљујте: нека огњем изгори, да му се гроба не зна — јеретику, отпаднику . . .

„Господи помилуј —

„Амин!“

Тако завалише, загрмише свети оци без светости, испосници с велики трбуси, црна лица с црвени носови.

Име господње призваше злеуде машкаре — хришћански књижевници и фарисеји.

И забукта огањ, побесни стихија, што човеку добра и зла чини: огњем изгори живи мученик — Јан Хус! . . .

А шта скриви Јан Хус небраћи ва Христје?

Скривио је, што и Христос Господ пре њега књижевником и фарисејем; скривио је слуга, што не хтеде бити бољи господина свога.

Љубио је народ свој, миловао је и ширио свету истину и невечерње видело науке господње.

„Познајте истину — учаше магистар Хус — и истина ће вас ослободити.

„Устајте за слободу, којом вас је Христос Господ ослободио; устајте јуначки, и не дајте се под јарам ропства, јер сте на слободу позвани!“ —

У великој школи прашкој Чесима је чешки говорио:

„Не дај се народе чешки; Чеси, браћо, не дајте се!“

Ето, то су били тешки греси у очију црне братије, што се облаче „у вреће“ и пепелом мученичким посиљу главе своје — да их види свет . . . . и не види зло и опако срце у њима.

Ведро небо, ти се не проломи над главама им; хитре муње и ви бесни громи — онемисте у онај пар.

Заман даљне путе путује игуман студенички, потоњи митрополит кијевски Самблаг, да обавести папу и папиће, да су на кривом путу.

Безаконици неवासхотеше разумети!

И сажегоше Јана Хуса; праведник пострада на правди и истини . . .

И халакнуше од радости крштени Турци. Сакупише са гаришта пепео костију мученика Хуса, па га сасуше у воду Рајну — да од Јана ни потрошка нема у народу чешком.

Ханба (срам) их било!

Али Господ их смете, те заборавише да земља и вода само тело прима — а дух живи и по смрти човечијој.

И дух Хусов долети у лепу земљу Чешку; од огња, што сажеже кости Јанове, просуше се варнице чак до Златног-прага. Пожар букну у колиби и палати; распламтише се срца у сокола чешких.

Као некад што устаде у Израиљу Тесвићанин Илија, па покла свештенике безбожнике: тако се и сад дигоше у народу чешком „бојовници Пана (Господа)“ да сатаре црнорисце варалице, дембеле и љенивце — надриучитеље благе вести јеванђеоске . . . .

И удри се ново видело са средовечним мраком — подмлађени соколи са заматорјевшим совуљагама.

И пробуди се лав чешки, и устаде Жишка, и бојак бише љуте таборите . . . . .

Борише се па и уморише!

Бојовници господњи изгибоше од силесије људске; самртни људи од смрти се не отеше.

Али живи дух Хусов; и данданас бдије над потомци Хусоваца — тај анђео им хранитељ.

Малаксали су на западу хришћански фарисеји; издала је снага и римскога „безгрешнога грешника!“

У Чешкој и Моравској не пита више брат брата: ко се како крети.

Времена се изменила; љута борба о „чашу крви с хлебом“ и о „суви опреснок“ стишала се одавна, одавна . . . .

Али место ње изродила се борба на живот и смрт међу родом и туђином — међу крви и некрви.

Германски измети ради би, да потлаче семе словенско; црни орао устаде на лава чешкога.

Нису црnome орлу доста биле висине од ума и ширине од знања под његовим небом, што се вазвисише и раширише, док му Словени работаху са своје неслоге и са непознавања браће своје и својте — него залепрша крили и над Златним-прагом, над красном земљом Чешком.

Ој Бело-брдо, ој Косово чешко! — — —

„Не дајмо се, не дајмо се“ одјекује данас од крај до крај словенскога света.

Живи, живи дух словенски — живиће до века!

И дух Јана Хуса јавља се са Вишеграда и са Жишкова праунуцима Жишке и Прокопа.

„Не дајмо се, не дајмо се“ одјекује данас од крај до крај лепе земље Чешке.

И „соколи“ и „глаголи“ чешки буде народ свој на све четир стране.

Из пепела мученика Хуса устаје као финик подмлађена слобода.

И устаје народ чешки за слободу; устаје јуначки, и не да се више под јарам ропства — ни буквалног ни умног — јер је на слободу позван.....

И Боже им помози!

А. Сандић.

ПЕВАЛА САМ...

I.

Певала сам маче, ноже,
Убојите цевердаре,
Димишћије крвопије,
Љуте топе и ханцаре.

Певала сам песме своје,
Бојно цвеће, сјајну зору;
Певала сам јаде моје,
Јарко сунце на обзору.

Певала сам горке гаје,
Кад ме они обхрваше,
Певала сам сузе вреле,
Кад ми срце утопише.

Па о ружи, о славују,
О чарима овог света;
Певала сам дању ноћу,
Ој уздаха клета!

II.

Од свих суза што их проли
Да се слију све уједно
Потекло би сиње море —
Сиње море, али ледно!

Уздасима, боже свети!
Нема броја ни имена,
Да се нешто сви сакуне,
Дунула би холујина!

Па кад холуј морем пође,
Море би се запенило,
У сред буре те големе,
Срце би се скаменило! —

Да се манем и оканем,
Далеко је сиње море:
Холујино збогом остај,
Ето мени лепше зоре!

Нема суза, нема јада,
А уздаха ни од куда,
Свуда мири, све се смеје
Окићено свуда — свуда!

Престале се сузе лити,
Нема туге, нема више,
Још и сад ми срце цева
Али никад не уздише.

А и што би уздисало;
Та зар није мило злато
Што узаме ово седи?
Ово злато исплакато!

То су руке, то су груди,
То су очи цуне чара;
Ох та то је моје злато,
Што се са мном разговара.

Д Д—ћа.

Д А Н П Р Е . . .

Приповетка И. С. Тургењева.

(Наставак.)

XXX.

Дан растанка се приближавао. Беше то при крају новембра, последњи рок је истицао. Инсаров беше одавно посвршивао све своје послове, па је горео од жеље, да се што пре из Москве ишчупа. И сам лекар га је журио говорећи: „Вама је нуждан топлији предео, овде се нећете опоравити.“ И Јелену је мучило нестрпљење: њу је убијало бледило мужевљево. Она је често са страхом погледала на промењене црте лица његовог. А на послетку је и положај њезин у кући родитељској постао по све неносан. Мати је њу међу мртве бројала, а отац је презирао: скори растанак је и њега мучио, но он је мислио да је дужност увређенога оца, скривати своје осећаје, своју слабост. Ана Васиљевна зажели на послетку да се види с Инсаровом. Крадом га одведоше њојзи. Кад је у собу ступио, не могаше она дуго нити говорити нити га погледати: он седе до наслоњаче њезине, пак

са дубоким поштовањем очекиваше да му проговори. Јелена је села с друге стране до матере држећи јој руке. На послетку подиже Ана Васиљевна очи, пак проговори: „бог нека вам суди, Димитрије Никанорићу . . . .“ па ућута; укор се следи на уснама њезиним. — Ви сте болесни примети она живо: — Јелена он ти је болестан!

— Био сам болестан, Ано Васиљевна, одговори Инсаров: — ни сада још нисам сасвим здрав; али се надам да ће ме зрак моје отаџбине сасвим поправити.

— Да . . . . Бугарска! прошапута Ана Васиљевна мислећи: „Боже мој! умирући Бугарин, глас му је шупаљ као из бурета, очи упале, као у самртника, неки скелет од човека, капут му стоји као да је туђ, жут је као смиљ — а она му је жена, она га воли . . . . та то је сан . . . .“ Она се брзо отрже од отих мисли. — Димитрије Никанорићу, морате ли ви . . . . морате ли одлазити одавде?

— Морам, Ано Васиљевна.

Она га плашљиво погледа.

— Ох, Димитрије Никанорићу, не дао вам бог да игда осетите што ја сада осећам . . . . Али ми обећајте да ће те је чувати, волети . . . . а надам се да нећете трпити сиротињу и нужду, док сам ја жива.

Сузе јој загушише глас. Она рашири руке, а Јелена и Инсаров падоше јој на груди.

Освану дан растанка. Уговор беше да се Јелена са родитељима опрости — код куће, а на пут да се крену из стана инсаровљевог, одлазак беше назначен у дванаест сати. Четврт сата пре рока дође Берсењев. Он се надао да ће код Инсарова затећи његове земљаке, који ће га пратити, али су они већ дотле сви отпутовали. У соби беше све приправно; сандук превезан узицом, стајао је на тлу. Берсењев се замислио: много успомена се пробудише у души његовој!

Дванаест сати је избијало, кочијаш је већ ту, а наши „младенци“ се још не указују. На послетку се зачуше журни кораци по степењу, Јелена уђе праћена од Инсарова и Шубина. У ње беху очи исплакане: она је оставила матер лежећу у невестици; растанак беше врло тежак. Јелена већ од више недеља није видела Берсењева: у последње доба он није долазио к Стаховљевима. И сада му се није надала, пак кад га је видела радосно кликне: „Јесте ли ви! захваљујем вам!“ и с отим му

паде око врата; Инсаров га такође загрли. Настаде мучно ћутање. Шта би и могле рећи ове три душе, шта су осећала срца њихова? Шубин је први увидио да ваља прекинути то угушљиво ћутање.

— Састало се опет наше „тројство,“ проговори он: — и то последњи пут! Покоримо се судбини, сећајмо се из прошлости само доброга, пак почните у име божије нови живот! „Збогом пошли на далеки пут!“ запева он, али престаде. Грешно је певати онде, гди лежи самртник, мишљаше он, а у овом тренутку, у овој собици је умирала прошлост, које се он у том тренутку сећао, прошлост људи, који су се ту сакупили. Она је умирала, да се опет на ново препороди . . . . али је ипак умирала.

— Но, Јелена, поче Инсаров, обрнув се жени, — јесмо ли готови? Све је плаћено и сложено. Остаје нам још, да овај сандук снесемо. Хеј, домаћине!

Дође домаћин, пак узе сандук на раме те га брзо снесе по степенима.

— Сада, по руском обичају, ваља сести, рече Инсаров. Сви поседаше: Берсењев седе на стари диван до Јелене. Сви ућуташе; сви се присиљено осмеваху, а нико не би могао рећи од њих рада шта се смеши; свако хтеде по нешто рећи на расстанку, а сваки је осећао да не може изрећи оно што му је у души. Први устаде Инсаров, пак, прекрстив се триред, рече: „Остај нам збогом собице наша!“

Зачуше се пољупци, звучни, али хладни, пољупци расстанка, пољупци неисказаних жеља, обећања да ће скорим једно другом писати, и последње пола угушене речи . . . .

Јелена је већ седла на колима и беше сва обливена сузама; Инсаров јој брижљиво покриваше ноге ћилимом; Шубин и Берсењев стајаху пред капијом, кад на једаред долетише богате саонице, у којима беху упрегнути лаки ждрепци, из њих искочи Никола Артемивић отресајући снег са јапунцета.

— Хвала богу, кад сам вас још затекао, рече он, и брзо приђе колима. — Ево ти, Јелена, наш последњи родитељски благослов, дода он, нагнувши се ћери и међући јој око врата иконицу. Она се на ноно заплаче, и стаде му љубити руке, а кочијаш је међутим донео из саоница стакло шампањска вина и три чаше.

— Но, рече Никола Артемивић, — којем су сузе капале на самур-јаку од јапунцета, — морао сам вас испратити . . . . и рећи сретан пут . . . . Он стаде наливати шампањско; свачије руке су дрхтале; пена је ускипила и падала на снег. Никола Ар-

темевић узне чашу, а по једну даде Јелени и Инсарову, који је већ седио до жене своје. — Бог вам дао . . . . поче он, но немогаше говорити — они искапише своје чаше. — Сад вама; господо, рече он обрнув се Шубину и Берсењеву, али у том тренутку ошине кочијаш коње. Никола Артемевић потрчи још по ред кола. — Гледај, па нам што пре пиши, рече он испрекиданним гласом. Јелена је промолила главу из кола говорећи: остајте збогом, татице, Андрија Петровићу, Павле Јаковљевићу, збогом сви! збогом остај отаџбино! и она паде у кола натраг. Кочијаш још једаред махне бичем, зажвижди; кола зашкрипе, заошијају на десно и — нестадоше.

XXXI.

Беше ведар априлски дан. По широком каналу, који је делио Млетке од уске пруге нанесенога песка, која се зове Лидо, пловила је шиљаста гондола, полако љуљајући се с тога, што је ударала о дугачко весло веслачево. Под ниском стрејицом њеном, на меким кожним јастуцима, сеђаху Јелена и Инсаров.

Црте лица њезиног беху од како је отишла из Москве мало промењене; али израз у њима беше сасвим други: он беше строг и промишљен, и очи су смелије гледале. Читаво тело њезино као да се расцветало, и коса јој, која је сада падала око белог чела и свежих образа њезиних, чињаше се да је лепша и гушћа. Само около усана указиваше се, кад се не осмеваху, једва приметна бора, то беше знак унутрашње, непрестане брига. Израз лица инсаровљевог беше напротив онај исти пређашњи, али се црте његове силно променише. Он је омршавио, остарио, побледио и згурио се; он је скоро непрекидно кашљуцао, а у упалим очима му блисташе се неки чудновати сјај. На путу из Русије лежао је Инсаров близу два месеца у Бечу, и тек на крају марта дође он са женом у Млетке, отуда се надао прећи преко Задра у Србију и Бугарску, други путеви му беху затворени. Војна је већ букнула около Дунава; Енглеска и Француска су објавиле Русији рат, а све словенске земље су се кретале и приправљале да устану.

Гондола пристаде уз унутрашњи део Лида. Јелена и Инсаров пођоше по уској песковитој стазици, опсађеној младим увелим дрвима (њих сваке године засађују, но дрва се сваке године осуше к мору на спољашњи крај Лида.

Они стадоше ходати по обали. Јадранско море је ваљало пред њима своје мутне, плаве таласе; ови се пенише, шуштаху, на-

бујаваху и опадаху остављајући за собом шкољке и одривке од морске траве.

— Како је ово место тужно! примети Јелена. Но ја се бојим да ће овде бити хладно за тебе; а погодила би за што си баш хтео овамо доћи.

— Хладно! одговори Инсаров, а брзи и горки осмех му прелети преко усана. — Добар ће из мене бити војник, ако се и хладноће бојим. А што сам овамо дошао . . . . казаћу ти за што. Одавде гледим море, пак ми се чини да сам ближе својој отаџбини. Та она је тамо, дода он показујући руком на исток, од куда овај поветарац пири.

— Можда ће баш тај поветарац дотерати ону лађу, што је ти очекујеш? рече Јелена: — Ено се бели пароброд, неће ли баш тај бити?

Инсаров погледа на море у даљину, куда му Јелена показиваше.

— Рендић нам је обећао да ће за осам дана све удесити, примети он. А на њега се можемо поуздати . . . . Јеси ли чула, Јелена, дода он одушевљено — гди говоре, да су сиромашни далматински рибари много од свога олова, — од онога што међу да им привуче удицу на дно морско, — поклонили на танета! Новаца немају, они се само рибом хране; али су драгом вољом жртвовали и своје последње наследство, — пак сада гладују. То је диван народ!

— Aufgepasst! дрекне им иза леђа охоли глас. Зачу се топот коњских ногу, један австриски официр, у суром капутићу и зеленој капи, пројаши мимо њих . . . . Они се једва уклонише.

Инсаров мрачно погледа за њим.

— Он није крив, проговори Јелена, — та ти знаш, да они у Млеткама немају другог места, гди би коње пројахали.

— Није крив, одговори Инсаров, — али ми је крв узбунио својом дреком, својим брцима, капом, и са целом спољашњошћу својом. Хајд'мо натраг.

— Хајд'мо Димитрије. А овде је и онако хладно. Ти се ниси чувао после твоје болести у Москви, пак си за то одлежао у Бечу. Ваља дакле да пазиш на себе.

Инсаров је ћутао, а горки осмех пређе преко усана му као и пређе.

— Хоћеш ли? настави Јелена: — да се провозамо по каналу гранду. Та ми још нисмо добро ни видели Млетке. А до вече ћемо у позориште: имамо две карте за ложу. Кажу да ће давати нову оперу. Хоћеш ли, да данашњи дан заједно уживамо,

заборавићемо на политику, рат, и на све, осећајмо само једно, то јест да живимо, дишемо и мислимо заједно, да смо спојени за навек . . . . Хоћеш ли?

— Кад ти тако хоћеш, Јелена, одговори Инсаров, — то се зна, да и ја хоћу.

— То сам у напред знала, примети Јелена смешећи се. — Хајд'мо, хајд'мо.

Они се врате у гондолу, седоше, да се провозају по каналу гранду.

Ко није видио Млетке у априлу, тај ће тешко моћи себи представити неисказану лепоту те чаробне вароши. Благост и мекост пролетња доликује Млетцима, као сјајно сунце летње дивотној Ђенови, као злато и порфира јесења великом старцу Риму. Млетци ти узбуђују жеље као пролеће; муче и драже ти млађано срце као неко обећање скоре, неизбежне али тајанствене среће. Све је у овој вароши светло, појамно, све застире неки чаробни вео љубавне тишине: све у њој ћути, и све је љубавно . . . . све је у њојзи нежно као у женскиња, нису јој бадава дали име: красуљка. Гомиле двораца и црква стоје лако и чудесно, као складни сан каквог младог бога; има нека загонетка, има нечег чаробног и чудесног у зелено-суром сјају, у свиленом преливању тих немих таласа, у тихом пловлењу гондола, без шумне уличне ларме и лупњаве. „Млетци умиру, Млетци су пусти,“ говоре вам обично грађани њезини; али можда у њих није било баш те последње чаробности, чаробности коју даје венење у најлепшем цвету, и у победи над свима красотама. Ко њих није видио, тај их не познаје: нити Каналети, ни Гварди — нису кадри били насликати ту сребрну нежност ваздуха, ту одлетајућу и блиску даљину, тај дивни склад нацрта и топећих се дивота. Преживео човек не ваља да путује у Млетке: они ће му бити горки као успомена неиспуњених жеља у првој младости; али је она слатка ономе у ком јоште ври млађана снага, ко осећа да је сретан; такав нека донесе своју срећу под њихово чаробно небо, пак ма како да му се сјаје, они ће је још већма позлатити непрекидном светлошћу својом.

Гондола, у којој сеђаху Инсаров и Јелена, баш је тихо пловила мимо Riva dei Schiavoni, и дворца дуждева, Пијадзете, и ушла је у велики канал. Са обе стране протезаху се мраморни дворци: они се чињаху као да тихо плове, и да једва дозвољавају пролазећима, да прегледе и појме лепоту њихову. Јелена се осећала врло сретна у томе тренутку: у плаветнилу неба њезинога виђаше се само један тамни облачак — али се и тај уда-

љавао: тога дана је Инсарову добро било. Они доплове до округлога свода Ријалта, и врате се натраг. Јелена није хтела ићи да разгледа цркве, бојећи се да не буде у њима Инсарову хладно; но она се опоменула академије *delle Belle Arti*, пак рече веслачу, да их тамо вози. Они брзо обиђу све дворане тога малог музеја. А почем се нису ни задржавали дуго пред сваком сликом: они се из ненада некако необично развеселе. Сада их је почело све забављати. (Деца особито добро познају такве осећаје.) Пред сликом светога Марка Тинторета, који с неба лети, као жаба у воду, пођу Јелени сузе од силна смеја, чему се некакви Енглези, који се ту десише, врло зачудише; а Инсарову се особито допао онај енергични човек широких плећа, у зеленој одежди, који стоји на првом нацрту тицијановог „вознесенија“, и подиже руке за мадоном; а мадона — лепа здрава жена, мирно и величествено тежи к престолу бога оца — она је поразила Инсарова и Јелену; тако исто им се допадала и озбиљна и света икона старца Чима да Конелјано. Излазећи из академије погледе се наши младенци стално, а кад наново седоше у гондолу, стискоше смешећи се чврсто руке једно другом. Дођоше у гостионицу, ту дадоше одма себи у своју собу донети ручак. Веселост их и за столом није оставила. Они су се нуткали, пили у здравље својих московских пријатеља. После обеда одоше у позориште.

У позоришту су давали оперу вердијеву — Травијату, која је већ прешла преко свију јевропских позоришта, и за коју по савести рећи можемо да је — застарела. Улогу Вијолете играла је нека незнатна певачица, судећи по хладном примању од стране публике, али она је имала нешто способности. То беше млада црноока девојка, за коју се не би могло рећи ни да је лепа, нити ружна, глас јој не беше раван, и већ мало разбијен: црвена капица покриваше јој косу, хаљина, од изношеног плавог атласа, притискиваше јој прси, грубе шведске рукавице покриваху јој руке до лаката; али и откуда би она, ћи каквог бергамског пастира, и знала како се носе париске камелије! Није знала како ваља кретати се на позорници, али у њезином представљању беше нешто истинитога, без сваке лукаве простоте, а певала је са особито страсним изразом, који је само особина талијанска. Јелена и Инсаров су заједно седели у мрачној ложи, близу позорнице. Вијолета је учинила пријетан утисак на њих.

— Овој сиротој девојци и не тапшу, рече Јелена, — а ја њу хиљаду пута претпостављам каквој охолој знаменитости другог реда, која би се кривила и мазила, а опет за то не би про-

извела права утиска. Овој сиротици као да није до шале: гледни она и не гледа на публику.

Инсаров се нагне крају ложе, пак стално погледа Вијолету. — Да рече он, — она се не шали: мирише на смрт.

Јелена ућута.

Започе се трећа радња. Завеса се подиже . . . . Јелена се трже кад се указа постеља, стакла са лекаријом и застрта лампа . . . . она се опомене скоре прошлости . . . . „А будућност? а садашњост?“ пролети јој кроз главу. Као одговор на притворни кашаљ глумице, зачу се у мирној ложи кашаљ инсаровљев . . . Јелена га крадом погледа, и одма стаде безбрижно и мирно гледати на позорницу; али је њу Инсаров појмио, пак се стаде смешити и помало припевати.

На скоро ућута Инсаров. Глас вијолетин је бивао све лепши и слободнији. Она је одбацила све што је туђе, све што је сувишно, и погодила је праву жицу: а то је ретко, и највећа срећа за уметника! Она је на једаред прешла ону црту, која се не да одредити, но иза које живи лепота. — Публика је претрнула, задивила и загледала се. Ружна девојка са разбијеним гласом постаде на једаред чаробна. Глас јој већ не беше разбијен: он је некако ојачао и раздрагао се. Дође „Алфредо;“ вијолетин радосни крик у мало што не изазва у публици ону бујицу задовољства, која се зове у Италији „фанатизмо“, и пред којом је тако ништаво наше северно завањање . . . . Прође тренутак . . . . публика опет ућути. Започе се дујет, најлепше парче из опере, у којем је композитору испало за руком да изрази бесконачну тугу за младошћу узалуд изгубљеном, и последњу борбу очајне и изнемогле љубави. Ту се певачица, занешена и обузета надахнућем општега саучешћа, са сузама уметничке радости у очима, предаде таласу што је дизаше, лице јој се промени и она у очи страшног тренутка смрти која јој се нагло приближиваше запева узвишеним осећањем, молећим гласом: „Lascia mi vivere . . . . morir si giovane;“ (дај ми живити . . . . умирати овакој младој!) тако, да се од беснога тапшања и одушевљене вике читаво позориште затресло.

Јелена је сва охладнила. Она стаде својом руком тражити руку инсаровљеву, и кад је нађе, чврсто је притисне. Он јој се равним начином одазове; али нити она њега нити он њу погледа. И тај притисак руку њихових није више наличио на онај пре неколико часова, којим се они међусобно у гондоли поздравише.

После представе доплове они опет по великом каналу у своју гостионицу. — Већ је наступила светла и тиха ноћ. Они исти

дворци излажаху им опет на сусрет али њима се чињаше да су други. Поједине зграде, које беху осветљене месечином, сијаху се као злато, а у тој чаробној светлости као да су ишчезле ситнице и украси над прозорима и чардацима; они су бацали сенке на зграде, окружене провидљивом маглом. Гондоле са својим малим црвеним фењерима, чињашу се као да су још тише пловиле; тајанствено блистаху се њихова челична весла, тајанствено се подизаху и падаху весла над сребрним таласима узмућене воде; овде и онде зачуше се кратки и умерени усклици веслача (од неког времена они више не певају; других никаквих звукова није било. Гостионица, у којој су живили Инсаров и Јелена, налазила се на Riva dei Schiavoni; они изађоше из гондоле, и прођоше неколико пута око пијаце светога Марка, испод сводова, између гомиле народа који се налажаше пред малим каванама. Необично је пријетно тако ходати са љубљеним створењем, у туђем крају, између туђинаца: све ти се чини прекрасно, и пуно значаја, сваком жељеш добра, мира и оне среће, којом ти је душа испуњена. Али се Јелена више није могла безбрижно предавати осећању своје среће: срце њезино беше силно потресено недавним утисцима, оно се не могаше умирити; а Инсаров пролазећи мимо дворца дуждева, показа ћутећи на одушке австриских топова, које су вириле испод најнижих сводова, пак натуче шешир на очи. Притом је он осећао умор — и погледав последњи пут на цркву св. Марка, и на њезине куле, на којима се на плавом олову запаљиваху знакови фосфорне светлости, пође полагао у свој стан.

Прозори њихове собице гледаху на широки канал, који се ширио од Riva dei Schiavoni до Цијудеке. Управо наспрам њих подизала се танка, висока кула св. Ђорђа; на десно, високо у ваздуху блисташе се златни шар Догане — а најлепша међу црквама, Реденторе Паладија, стајаше накићена, као невеста; на лево се црњаху катарке од лађа, и димњаци парободски; а гди гди су висиле, у пола развијене једрењаче, као велико крило, и њијаху се у ваздуху једва приметно. Инсаров седе до прозора, али му Јелена не даде да се дуго наслађава изгледом: он беше нешто у ватри, а к томе га је спопала нека необична слабост. Она га дакле метне у постељу и поседи до њега, док не заспи, пак онда се врати полагао прозору. Ох каква тиха и умиљата беше та н љ, каква дубока тишина беше у светлome зраку, тако да свака туга и патња мора умукнути и заспати под отим ведрим небом, и под отим светим и невиним зракама! „Боже, мишљаше Јелена, на што је смрт, на што ли растанак, болест, и сузе, или на што ова лепота, ово слатко осећање, на што је

умиривајућа свест о неком угодном пристаништу, некој непроменљивој обрани и бесмртној заштити? Шта ће рећи ово небо што се осмева и што те благосиља, ова сретна земља што се одмара? Зар је ово само у нама, а је ли ван нас вечни хлад и немост? Зар смо ми заиста само . . . . сами . . . а онде свугди, у свима овим недоступним дубљинама и безднама је све — све туђе? („morir si giovane“ зазвуча у души јој . . . .) „Зар је већ доста! Та ја сам била сретна, не само неколико тренутака, и часова, већ читаве дане — не, читаве недеље једно за другим. А с каквим правом? Она се стаде плашити своје среће. „Али ако не можемо тако остати? мишљаше она. Ако нам се то не да без заслуге? Та ја сам била у небу, а ми смо тек сироти грешни људи . . . . Morir si giovane . . . . Ох мрачна слико, удали се! Та није за мене само нуждан живот његов!“

„Али ако је ово — казан, мишљаше она опет, ако ћемо сада тек примити праведну награду за грехе наше? Али моја свест је ћутала, она је и сада мирна, није ли то доказ невиности? Боже, зар смо тако сагрешили! Та зар ћеш нас ти, који си саздао ову ноћ, ово небо, хтети казнити за то, што смо се волели? Пак већ ако смо погрешили, — онда дај му боже, — дај нам обојима часно и славно умрети — онде, на пољима отаџбине његове, а не овде, не у овој глухој собици.“

„А туга бедне, самохране матере?“ питаше она себе пак се сама забуни, и не нађе одговора на то питање. Сирота Јелена, није знала да се свачија срећа ослања на несрећу другога, да је и користи и угодности нужна штета и неугодност других као подножје штатуи.

„Рендић!“ промумла у сну Инсаров.

Јелена му приђе на прстима пак нагнув се над њиме стаде утирати зној са чела му. Он се још мало промигљи по јастуку пак се опет умири.

Она се наново врати прозору и наново стаде размишљати. Она се поче тешити да нема опасности за Инсарова. Шта више она се застиди од своје слабости. „А зар му није боље, дакле гди је опасност? шапутала је она. Да нисмо данас били у позоришту, неби ми ни наум долазиле такве мисли.“ У том тренутку види она високо над водом совуљагу, коју је можда рибар поплаши, пак је летила лагано кривудајући, као да је бирала место гди ће се спустити. „Ето, ако она сад полети на ову страну помисли Јелена: „то ће бити добар знак . . . .“ Тица се на истом месту обрне, савије крила, — и као устрељена, са

тужном виком, паде некуд далеко за мрачну лађу. Јелена се трже, а после се стаде срдити што се поплашила, пак онда и не скидајући хаљине са себе, прилеже на постељу до Инсарова, који је тешко и кратко дисао.

(Свршиће се.)

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

Из збирке Владана Арсенијевића.

2

Карала мајка Јелену:

„Јелена, ћери рођена,
„Не рани рано на воду,
„Не паши сукње високо,
„Не гази воду дубоко,
„Не носи калпак на криво,
„Ни бело перо на јеро!“ —

Јелена мајку не слуша:

Већ рани рано на воду,
И паше сукње високо,
И гази воду дубоко,
И носи калпак на криво,
И бело перо на јеро. —
На води био пашин син
И с њиме био Протоја.

Беседи њему пашин син:

„Тако ти бога Протоја,
„Чија је оно девојка,
„Што рани рано на воду,
„Што паше сукње високо,
„Што гази воду дубоко,
„Што носи калпак на криво,
„И бело перо на јеро?!“

Говори њему Протоја:

— „И ја је не знам, чија је!“ —
„Како да не знаш, чија је:
„У једну цркву ходите,
„Једним се кретом кретите,
„Једном се богу молите! —
„Та змија је мајци ујела,
„Која ју је лену родила!“

СТАРА ВИЗАНТИЈА И ЖИВОТ У ЊОЈЗИ.

По дру Јов. Хајнриху Краузу.

II.

О васпитању и настави у старој Византији.

(Свршетак.)

Према неједнаким штудијама које су у младости себи прибавили, виши достојанственици стајашу на различном ступњу образованости. Једни се одликоваху основним знањима, интелигенцијом и вјерним суђењем, а други који су провели младост у сладо-страсности и беспосличарству, остајашу на ниском ступњу умнога развијања. Али су се ипак и они подизали милошћу и наклоно-

шћу владалачком или околине њихове. Често су се таки људи само особеним више спољашњим него ли духовним својствима подизали на висока мјеста. Та друга својства бијашу окретност, притворност, природна отвореност и рјечитост, допадљиво понашање наспрам великаша вјештином добра друговања, и досјетљивошћу при столовима којом су знали цареве госте о ручку добро забавити и насмијати. Историци спомињу поименце људе, који су не само овим начином долазили до положаја него и друге од себе далеко заслужније обарали.

Нићифор Гргур спомиње по имену некога Века, који је био колико архиђакон код цркве св. Софије и имао службу да документе црквене чува, као узор савремене учености. Био је то човек веома паметан, научно изображен и даровит како мало који његова времена. Био је човек висок, обличја достојанствена, важна и озбиљна. Ни с чим се не могаше упоредити лакоћа његова језика и бујица његова говора. Био је у стању сваку мисао за час расвијетлити и ухватити те развити суштину и језгру дотичнога предмета. Природа га бијаше тако богато окитила сваким душевним својствима, да је свакоме власнику и сваком научнику могао улили најбоље мишљење о себи. Тај Век се у почетку заједно с мноштвом свештенства силом цијеле своје учености, увјерења и енергије противио унијатским тежњама цара Михаила Палеолога, али га цар на пошљетку обрлати за своју ствар, и послѣје га избере за патријарха. У тој борби прича се, да је толико гонио супрот цара, да је допао тамнице, и да му је у тамници изнијета збирка доказа за латинску страну, коју он пажљиво проучи и, како веле, тијем се обрлати. У кругу старе јелинске просвјете и науке њему не припада прво мјесто, али што се тиче његова дара, његова оштра разума, силне ријеке његова говора и нарочито темељитих му знања у кругу црквене догматике, чињаху се спрам њега сви остали савременици као ђачићи. Тако га барем црта Нићифор Гргур. У ондашњој вреви од јереси, догматичних погледа и тумачења била је ученоме свештенику од пријеке потребе основна штудија црквене догматике, а у том су до вриједне науке могли доћи само даровити и на послу поуздани људи. Слабији, у претези највећи дио, држаху се старинскога предања тврдо као плота, и не смијаху се маћи од онога што је на главним саборима као догмат утврђено, јер не бијаху моћни пробити се до свјетлости и чистине кроз замршена догматска питања. Тако су долазили до поштовања они неколики, с тога је њима повјеравана патријаршка столица, и тако је и Век на њу доспио.

Научник са свијем другојачије сорте бјеше владика Ћураћ из Кипра, који је владао старом јелинском дикцијом у потпуној сили њезиној, како нико ван њега у оно доба не знадијаше. Зато га цар Андроник II. намјести на патријарску столицу, али то не бијаше по вољи зилотима. Знаменити научници ријетко су кад потпомагали прозелитизам. Понајвише би ваљани научници јављали се из манастира, и њихова стаза или би се пењала на патријаршку и владичанску столицу, или би они самоћу манастирске собе и сладост својих штудија претпостављали свему осталом. Међу државним достојанственицима спомиње Нићифор Гргур некога Тодора Метохита, који имаше талентом и високом образованошћу особито одличну кћер, којој је исти Нићифор Гргур својом похвалом лијепо име обезбиједио.

Исти је Метохит имао основних знања у астрономији, и био је вјешт астролог. Ову астрологију, или врачања по звијездама, онда су високо цијенили и уважавали и сами високо образовани људи. Византинци су сви листом вјеровали да појав какве год комете прориче несрећу, макар да кретање небеских тјелеса нема никаква посла са судбинама човјечанским на земљи и макар да оно што случајно бива, не треба ни за какав сталан закон примати.

Међу научно образованим женама заузима без сумње прво мјесто Ана Комнена, често спомињата кћи цара Алексија Комнена, жена Нићифора Бријенија. Барем нам је о њој остављено толико колико за друге није, те их, може бити, за то ни познати не можемо. Даром и својом образованошћу и начитаношћу старих писаца превишавала је све своје савременнице. Међу тим се она већ за то, што се упустила на поље књижевности и политике, више указивала с мушким него ли са женским карактером. Раздражена честољубивост погнала је беше на завјеру против рођенога јој брата цара, и на завјеру прилично махниту. Њен муж је то окренуо тако, да је ствар пропала, чега ради се Ана веома срдила на њ. Да је била мушкобања види се из њеног описивања бојева, гдје дјела витештва и храбрости описује тако живим бојама и гдје се показује веома добро упозната с техничним назвањима убојне и тактичке вјештине — као да није жена него човјек који је оно све својим очима гледао. Осим тога радо је описивала лијепе, тјелесно и душевно одличне младиће, дјевојке и жене. Тада јој језик дође цвјетан, богат сликама, и умиљат. Оштроумно је проницала фино плетиво политичких сплетака, и да је постала царица, како је рада била, нема сумње да би се на том пољу веома одликовала.

И царске и великашке кћери одгајиване су с особитом бриж-

љивошћу. Биле су понајвише под надзором старијих жена, и веома су ријетко излазиле из својих соба. Будући да на југу девојачка зрелост раније наступа, веома су се бринули, да моралност заштите. Отуда онако рано заручивање и удавање. Отуда опет и њежна боја, фина бјелоћа и руменило на лицу, јер не бјеше прилике, да би од сунца, ваздуха и вјетра огрубјело. С тога онако потреса горка судбина њежних кћери из одличних кућа цариградских, кад Турци Цариград освојише. Безбројну њежну дјецу и дјевојчице, које може бити никада сунце огријало није, које су једва кад и кад њихни оцери виђали, одвукоше их лагано изван вароши онамо гдје су испред вароши плијен свој чували, еда би се на ново у варош повратили да на ново плијене и робе. Мушкарце везиваху конопцима, а жењскиње њиховим марамама и огртачима, на ужас ражњеженим створовима, који су чувани и склањани и од сјенке сваке нечисти и грубоће. Ето тако се дешава, те тиранство потре и немилосрдном ногом смлави час једну час другу уцвјеталу грану људскога живота, без обзира на ране и болове. Страшљиво јадиковање прохуји без успјеха кроз ваздух, као да га никада ни било није.

Знање језика је наравно стајало на ниском ступњу спрам огромних штудија нашега времена; али се већ налазило образованих људи који су знали више језика. Било је тумача који су савршено знали грчки, турски и словенски и који су уза посаобине пошиљани. Један рођак цара Јована Комнена знао је и арапски. Батац, војвода Кантакузенев, који га је одбјегао на отишао против њега у службу царици Ани бјеше другујући с Турцима научио турски. Ако је какав владика или прота знао говорити или писати грчки и латински, сматрало се за особиту ученост. Латинске су владике често биле ученије него грчке. Често су научници из Италије долазили у Цариград да тамо живе, и поред све учености, налазили су ипак Цариграђани, да њихово изговарање јелинскога језика није чисто и пријатно.

Стање научне образованости у Цариграду у вријеме Ане Комнене, како она пише, није било одвећ рђаво; шта више било је пошло у полет. Бијаше се већ почело налазити дилетаната у разним струкама који су стали прикупљати поједине струке умјетних дјела и састављати збирке ријеткости природних.

Што се тиче тјелесне снаге византинских младића, о томе не налазимо много; тек видимо, да се није више обрађала старинска љубав и пажња познатој јелинској гимнастици. Истина се у ранијим вијековима помиње један ималац и старјешина гимнастичке дворане, али на томе и остаје, и не видимо да се то узимало у

државну заштиту, него је очевидно, да је било просто приватно предузеће. Иначе су се увијек радо вјецбали оружју, јахању, пливању игрању лопте и т. д. Лов је био најважније средство за кретање тијела и најобичније задовољство. Млади Андроник, потоњи цар Андроник III., унук и пошљедник Андроника II., имао је нашљедником мноштво ловачких паса, соколова и других ријетких тица, макар да се на то веома срдѝо његов дјѝда. Андроник је био у та задовољства с правом страшћу залуђен, и није се ни мало обзирао на срдђу и јѝд старога цара који већ бијаше намислио да намјѝсти другога нашљедника, кад се Андроник одметне у Тракију, и подигне војску на старца. На страну младићеву пријећу сви великаши од уплива, Андроник се трећи доиста зацари, а Андроник II. умре у манастиру двије године након тога.

У осталом било је доста људи необичне снаге и величине и међу војводама и међу обичним војницима, и међу државним чиновницима и међу обичним грађанима, а особито међу сељацима, што показује, да се снага тјелесна још из младости вјецбала. Томе је много помагало и често ратовање на суху и на води, које увијек људе отврдне. У старој Византији дакле као год у староме Риму бијаше још једнако војнички стан најзгоднија прилика за вјецбање снаге људске. Али старе грчке гимнастике бијаше нестало, чему много допринесе и то, што се у хришћанству заведе друкчија пристојност, веома различита од грчке. Из свега пак што смо доведе гледали може се извести на крају то: да останака старе грчке образованости и просвјете много више налазимо у првим вијековима, и да је јелински начин мишљења касније и у оно мало остатака својих све више уступао назови хришћанском или оном изврнутом начину мишљења који је опскурантизам и незнање створило и који није имао никаква значаја и карактера научнога држећи се мјесто разума изврнуте дијалектике.

Ст. Нов.

ПОДЛИСТАК.

Смрт и леѝар.

Енглеска народна припоѝтка.

Био јѝдан момак. Тај је момак дуго време служио код јѝдног човека у северној Енглеској. Овај човек беше врло вѝшт пивар. Његово пиво беше тако добро, да му равна није било на далеко. На послетку се момку досади служење и он науми да остави пивара и оде па му каже то, а у

једно му даде на знање, да он не тражи никакве друге плате до ли једно буренце најбоља пива. Пивар му испуни жељу а он понесе буренце и носио га је дуго са собом, али што га је он дуже носио, то оно све теже биваше, и тако се он почне обзирати, не би ли кога угледао, који би с њиме пио, да се буренце мало испразни те да буде мало лакше. После дугог времена сусретне он једног старца са великом брадом.

— Помози бог! рече му старац.

— Бог ти добро дао! одговори момак.

— Ако бог да? питаше старац.

— Ево тражим ко би пио са мном, да испразним мало буренце, јер ми је тешко.

— Па ево ја ћу пити с тобом као ма ко други: — рече старац. Ја сам ти путовао бог те пита куд' па сам и уморан и жедан.

— Добро! хајде да пијемо! одговори момак: — али да ми приповедаш одакле ти идеш и ко си ти?

— Ја сам господ и идем с неба.

— Нећу с тобом да пијем, рече момак: — јер ти правиш у свету толику разлику између људи и делиш права тако неједнако, да су једни тако богати а други тако сиромаси. Нећу с' тобом да пијем, и с' отим речима отиде он са својим буренцем.

Идући тако једну дуж осети он да му је буренце опет отештало; дође му као да се не може маћи с места ако не нађе кога, да пије с њиме те да буде мање пива у бурету. У тај мах сусретне он гадна човека, с лицем пуним бора, који брзо и бесно хођаше.

— Помози бог! рече човек.

— Бог ти помогао! одговори момак.

— Камо идеш? питаше човек.

— Ево тражим ко би пио са мном да испразним мало буренце, јер ми је тешко.

— Па ево ја ћу пити с тобом као ма ко други. Ја сам ти путовао бог те пита куд, па сам и уморан и жедан, рече старац.

— Добро! хајде да пијемо! одговори му момак: — али ми реци ко си ти и одакле идеш?

— Ја сам нечастиви и долазим из пакла. Отуда долазим рече човек.

— Нећу с тобом да пијем, рече момак: — ти само мучиш и кињиш сироте људе а ако се каква несрећа догоди увек се говори да је то твоја погрешка. Нећу с' тобом да пијем!

Тако иђаше он, иђаше све даље и даље пртећи своје буренце на леђима, докле му већ не дотужа, јер му постаде тако тешко, да га не могаше даље носити. Он се почне опет обзирати, не би ли угледао кога, киме би могао пити, да мало испразни буренце. После дугог, дугог вре-

мена дође други човек и тај беше тако сух и мршав, да је било чудо како му се нису кости раскламитале.

— Помози бог! рече човек.

— Бог ти помогао! одговори момак.

— Ако бог да? питаше човек.

— Ево ражим ко би пио са мном да испразним буренце, јер ми је тешко.

— Па ево ја ћу пити с тобом као ма ко други! рече човек.

— Хајде, добро! само ми реци какав си ти човек?

— Мене зову смрт! рече човек.

— Ти си мој човек, рече момак: — мило ми је што ћу пити с тобом. И рекав то скине буренце са леђа те наточи пива у чашу.

— Ти си поштен, поуздан човек, јер ти поступаш једнако са свима, са богатима и сиромасима.

Он му напије у здравље а смрт га увераваше, да није још нигда пила таквога пива; и пошто се она момку јако допала, то се њима омицала чаша за чашом, докле се пиво није умалило те је буренце постало лакше.

На послетку рече смрт: Нисам скоро пио пића, које би ми се толико допало као твоје пиво и не знам шта да ти дадем за то. Он се мало замисли, и онда рече момку, да му се буренце неће никад испразнити ма кол'ко се из њега пило, а пиво његово ће бити лековито, с којим ће моћи лакше излечити болеснике него ма који лекар. Тада рече још човек, када он, момак, ма у коју собу ступи, то ће смрт ту бити па ће му се показати; а за њ ће бити увек сигуран доказ да може са својим пивом болесника излечити, ако види да смрт стоји чело ногу болесникових; ако пак види смрт чело главе, онда неће болесник оздравити; онда га треба оставити смрти.

Момак се прочује по свету, из близа и из далека позиваху га к болесницима и он поможе многим, које држаху већ са изгубљене, те лепо оздравише. Чим је ступио у собу, где је био болесник, и видео, где је смрт стајала, одма је знао шта ће обећати да ли живот или смрт, и прорицање му се увек испунило. Тако се он на скоро обогати и прослави; и када се једном краљу из далеке земље разболе ћерка, позове га он да је лечи. Она беше тако опасно болесна, да се није усудио ни један лекар да је лечи, и тако њему обећају све, што год би искао, ако само спасе живот краљевићки. Када дакле ступи у собу болесничину види он где смрт стоји чело главе њезине; и докле је она ту седела задрема она и климне главом, а у то исто доба осети краљевићка да јој је боље.

— Овде је опасна болест, рече лекар, и по томе што видим, бојим се, да неће оздравити.

Али му рекоше да је спасе, па ма их морало стати земље и краљевства. Тако он опет погледа смрт а она сеђаше још непрестано чело главе

Када она опет задрема, даде он слугама знак, да брзо окрену постељу тако, да смрт буде чело ногу болесничних, и у истом тренутку када постељу окренуше, даде лекар краљевићи пила да пије и спасе јој живот.

— Сад си ме преварио, али сада смо намирени.

— Морао сам то чинити, рече лекар, јер би иначе изгубио земљу и краљевство.

— То ти неће много помоћи, рече му смрт: — твоје је време прошло, јер сада си мој.

— Добро, прихвати момак: — што бити мора нека буде, али ћеш ми дати још толико времена да очитам оченаш.

Смрт му то допусти; али он од сад стане добро пазити да не очита оченаша; све је друго пре читао, али оченаш не пређе још преко усана му и он већ мишљаше, да је преварио смрт. Када пак смрт мишљаше да је доста чекала, отиде она једне ноћи у кућу момкову и обеси насрам постеље му једну велику таблу, на којој беше оченаш написан. Када се момак у јутру пробуди, почне он читати таблу и не назећи шта је на њој написано, докле не дође до „амин,“ али онда беше већ доцкан, и тако га смрт ухвати.

Превео С.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

и. У китнастOME нашем приморском Дувровнику пробудила се и опет књижевност. Али је велика разлика између правца садашњег и правца који имаше за класика Гундулића, Палмотића и Ђорђића. Разлика сваколика истиче из покрета којим се пробудила она стара и ова нова радња. Пређе покрет дође из туђине и утицаше на властелу и богаташе, а сад је утицај и крет из народа и за народ. Познато је нашој публици за лањски зборник „штионице дубровачке“, окићен разноврсним стварима. Зборник тај изашао је и за 1868. годину и нама дође у руке ових дана. Изнећемо овде садржај овог зборника. Ово је: I. Урош и мати му Јелена, трагедија Матије Бана; II. Путовање Г. Алегретића, Гундулића итд. као ћесарскијех пуномоћника из Беча у Москов г. 1655, превео из рукописа реч. Гундулића П. Франасовић; III. Кита шаливо-сатиричкијех дубровачкијех пјесама, приопћује Ј. А. Казначић; IV. Шћепан мали како народ о њему приповиједа, скупио и сложио С. Љубиша; V. Неке пјесме Ј. Сундечића; VI. Тужна Јеле, изворна приповијетка М. Водопића; VII. Главосјечење св. Ивана Крститеља, пјесма Николе Бунића Вучићевића — приопћује с пјесниковим животонисом Л. Кукуљица; VIII. Најстарија збирка српских народних умотворина — приопћује В. др. Богишић; IX. Јадање Јовово, сложио по св. писму Ј. Л. Ђуровић; X. Народне приповијетке, приопћује В. Врчевић; XI. Бој Турака и Москова под Клобу-

ком, народна пјесма, приопћује В. Врчевић; XII. Краљица мађарска Марија Терезија, приопћује Л. Кукуљица. Простран овај садржај хвата целих 312 стр. на вел. 8-ни. Види се већ и по насловима колико је разноврстан и важан. Нама је жао што се овде не можемо појединце забавити на саставцима из овога зборника; али знамо, да није наша кривица што то не можемо. Кад ће dospети наша књижевност до редовних књижевних прегледа и критика?! Особито би вредно било пратити драму и приповетку, као родове поезије којима се још смеши препорођена будућност. Тако би у овој и у првој књизи „Дубровника“ ваљало озбиљно критички проценити и пробае у приповедци наших Дубровчана и драме М. Бана, тога „старога човјека“ у политици и хамелеонског поете ода свима власницима земаљским. Да ли може политички и грађански превртљивац који тргује с људском чашћу, бити ваљан драматик и ваљан песник — питање је колико литерарно толико и психолошко, и требало би да га наша књижевност реши. — Прилози за стару поезију дубровачку врло су забавни у овој књизи. Њима се прикупља све више грађе за велико питање из наше књижевности, које се може поуздано свршити само тачном штудијом целокупне грађе. Јер, по нашем мишљењу, поезија наше нове књижевности имаће особиту судбину. Она бар за сад стоји у потпуном замирању, а ништа јој друго нису ни могли донети најновији таласи културни и научни из западне Европе. Куд ли ће се окренути прослављени поетички дух народа нашега, или је он већ прецветао пролеће своје?!

* Штампарија Николе Стефановића у Београду, јавља, да се у њој може добити прва књига романа: „господар света.“ Овај је роман наставак познатог димаовог романа: „Гроф Монте Христо.“ Не треба више ништа да речемо па да читалац може пресудити, какав је „господар света.“ Опште је познато, да писцу „Монте Христо“ није стало много до мисли, коју износи на видик у романима својим. Он упрегне сву снагу своју, да задовољи једну особину душе човечије, управо слабост њезину, а то је — радозналост. С тога су романи његови пуни ненадних догађаја и обрта, али ћеш заман тражити у њима какве велике мисли, која друштвом креће, заман ћеш тражити ваљане поуке о приликама друштва, у којем особе, што их он описује, своје улоге играју. Пак такав је и овај роман: „господар света,“ с том разликом, што су у њему мане димаових романа још увећане. Овај роман и није управо ништа друго до читав низ изненада. Једна изненада долази за другом, једно чудо за другим, тако, да ако си већ почео књигу учити, пак ако ти је иоле будна машта, не можеш је оставити, докле је до краја не проучиш; а кад си је проучио, пак се запиташ: шта ти је користила? онда тек видиш, да не само да ти није ништа користила, но ти је шкодила, јер си узалуд морио живце прелазећи из једне изненаде у другу. С тога је најбоље и не узимати у руку таку књигу.

А ако већ хоћемо да читамо онда је боље читати коју озбиљнију књигу, из које се можемо научити чему корисном и лепом. Овим нећемо да речемо да смо ми у опште против читања романа. Из ваљаних романа, као што је: „Париз у Америци“ и неки тургењевљеви романи, може човек многу корисну и узвишену науку црпсти, али међу оваке романе не може се ни блису уврстити: „господар света.“ С тога би штампарија Николе Стефановића боље послужила народу своје кад не би издавала романе као што је „господар света,“ јер овај роман нема никакве хране душевне у себи, а ова је нужна нашој читалачкој публици, нужна као и хлебац насушни!

* Ристо Милић, у Котору, позива на претплату на књигу, у којој мисли штампати око 50 родољубних и лиричних песама, које су већином штампане у „Даници,“ „Орлићу“ и „Далматинском магазину“ и неке друге које још није на јавност износио. Књига ће носити наслов: „Србобранка,“ износиће 5 табака а цео чисти добитак намењен је которском певачком друштву „Јединству.“ Цена је књизи 50 новчића или 5 гроша. Скупљачи добивају на десет књига једну на поклон. Претплата траје до Арханђеловадне 8. (20.) новембра о. г. Књига ће се чим буде готова уписницима поштом (per Nachnahme) разаслати. Овај позив родољубивог брата Которанина препоручујемо пажњи нашег читалачког света.

* Јован Сундечић, на Цетињу, јавља да је из својих многобројних штампаних и нештампаних песама боље и важније изабрао и намерио да их у једној књизи изда. Ова ће књига износити 20—25 ћирилицом красно печатаних табака на великој осмини, У тој збирци находиће се и повећи спевови пишчеви: „Вршидба“ „Крвава кошуља,“ „Петров дан на Цетињу“ и друге. Осим тога, поред многих поправака у многим песмама, неће се у овој збирци наћи ни цигла окрњена, или ма који стих изврнут, као што се често тако што с овим песмама збивало, за љубав једног или другог параграфа различних штампарских закона. Песме су вишом страном слободне, родољубне и надахнуте духом братске узајамности и саме чисте словенштине. Ко напред положи новце добиће књигу за 1 ф. 20 н. а ко се само предброји ваља ће да плати 1 ф. 50 н., кад књигу у руке добије. Писац јамчи за повратак примљених новаца ако књига не би изашла с тога што би имала мало претплатника. Претплату примају сва умољена наша јавна друштва и народна уредништва, сваки поједини родољуб и сваки пријатељ пишчев. Предбрајање траје до нове године. Дућанска цена повисиће се на 2 ф. а књига ће изаћи најдаље до Ђурђева дне идуће 1870. године.

Мислимо да није нужде препоручивати ове песме нашег честитог Сундечића читалачком свету. Многе од њих су му довољно познате. Из сваке готово дише онај дух родољубља какав скоро сваког сина српскога из ондашњих крајева испуњује. То је, мислимо, јамство, да ће ова књига што већа одзива наћи.

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ (женске.) Већином их у Славонији скупио Ђорђе Рајковић. Издала „Матица Српска.“ У Новом Саду. У штампарији Игњата Фукса 1868. Стр. 224. На 16-ни.

ЗВЕЗДА ПРЕХОДНИЦА или Миланъ Обреновићъ IV. Князь Србскіи. Песма: на данъ рођеня пресветлогъ господара и Княза Милана Обреновића IV. 10. Августа 1869. год. Спевана Татомиромъ Миловукъ, Парохомъ Породинскимъ. У Београду. Књигопечатњомъ Александра Андрића 1869. На 8-ни 15 стр.

КРИМИНАЛНА БИБЛИОТЕКА знатних кривичних дела из свију европских народности од д-ра права Х. Темме. С немачког превео Аксентије Мијатовић, правник. Садржај: Завера Орсинијева противу Наполеона III. У Земуну. И. К. Сопронова књигопечатња 1869. На 8-ни 473 — 526. стр. Цена 40 новч.

ИКОНОСТАС са кратким описом свију празника наше православне цркве намењен српској дечици. У Београду у државној штампарији 1869. На 8-ни 36 стр.

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Јан Хус. А. Сандић. — Дан пре... Приповетка. И. С. Тургењева. (Наставак.) XXXI. XXXII. — Певала сам... I. II. Песма Д. Д—ћа. Српске Народне песме. Из збирке Владана Арсенијевића. 2 — Стара Византија и живот у њојзи. По дру Јов. Хајнриху Краузу. (Свршетак.) II. О Васпитању и настави у старој Византији. Ст. Нов. — Подлистак: Смрт и лекар. Енглеска народна приповетка. Прево С. — Књижевне белешке. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска.

Уређује: А. Хацић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1869.